

Čaršija kakve više nema

Hilmija Šiširak

ČARŠIJA
KAKVE
VIŠE NEMA

Izdavač:

Grafička obrada i prijelom: Tibor Vrančić

Lektura i korektura: Tibor Vrančić

Recenzija:

Stručni savjeti:

Fotografije: Arhiva CIDOM (www.cidom.org)

Naslovna strana: Tibor Vrančić

Prvo izdanje:

Copyright ©2017 Text and Artwork:

Hilmija Šiširak

Naklada: komada

Tisak:

*CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i
Hercegovine, Sarajevo*

*ŠIŠIRAK, Hilmija Tibor
Čaršija kakve više nema :*

Bilješke uz tekst.

Čaršija kakve više nema

Hilmija Šiširak

ČARŠIJA KAKVE VIŠE NEMA

Zbirka kratkih sjećanja

Mostar, 2017. g.

Hilmija Šiširak

S A D R Ź A J

Umjesto predgovora	1
Uvod	4
Glavna i Fejićeva ulica	6
Fejićeva ulica i dućani	9
Fejićeva ulica od Kljunova sokaka	13
Telčeva i Fejićeva ulica	17
Glavna ulica i prodavnice	21
Musala, Braće Brkića i Ose Grebe ulica	24
Musala park	30
Hotel Bristol i oko njega	35
Krivi dućani i rampa	39
Ulica dr. Safeta Mujića	43
Mostarska kina i Cernica	46
Cernica, Šemovac i Ograda	50
Niz Glavnu ulicu	56
Prvi službeni list i štamparija	60
Kamber-aga / Dva inicijala na vratima	62
Vatrogasci	64

Hilmija Šiširak

Umjesto predgovora

U časopisu „MM Revija“, koji je izlazio tokom 1996. i 1997. godine, u nekoliko nastavaka objavljen je tekst Hilmije Šiširaka pod naslovom „Mostar – čaršija kakve više nema“. Proizvod je to njegovih vlastitih sjećanja na pojedine dijelove mostarske čaršije od prije pedeset i više godina, što znači da su to opisi pojedinih dijelova Mostara kakvi su izgledali neposredno poslije Drugog svjetskog rata (ili približnije iza 1947. godine). Gospodin Šiširak je ovaj materijal skupljao dugi niz godina u vidu bilješki, a do pojedinih podataka je dolazio na osnovu pričanja sa starim Mostarcima, svjedocima ondašnjeg vremena. Nakon tog prvog objavljivanja, isti tekst se iznova pojavljivao na više mjesta i u više navrata, međutim, za one koji s posebnom pažnjom prate takvu vrstu povijesne građe, taj tekst sve više dobiva na značaju i težini, kako vrijeme prolazi. Pored toga, čini nam se da ga svaka nova generacija ponovo otkriva i čita s novim oduševljenjem, otkrivajući onaj Mostar – čaršiju kakve

više nema i neće je više nikada ni biti, osim u sjećanju Mostaraca i koju je srećom zapisao Hilmija Šiširak.

Svjedoci smo da Mostarske čaršije već odavno nema u obliku koji je nama starijim generacijama bio poznat. Vidimo mnoge značajne građevine koje stoje kao ruine i predstavljaju ruglo grada. Oči nas starijih, a pogotovu mladih – rođenih nakon rata, su se već uveliko navikle na takvu sliku grada. Prigoda je stoga da se prisjetimo kako je Mostar izgledao prije više od pola stoljeća iz jednog jedinog razloga – da pokažemo kako je čaršija nekad cvjetala, kako je bila centar svih događanja, kako je opstajao spoj starog i novog i u konačnici da pokušamo tekstom i slikom ovjekovječiti izgled starog Mostara.

Skoro svakog ljeta tokom boravka u Mostaru, nas trojica imamo priliku susretati se s dragim prijateljem, gospodinom Hilmijom Šiširakom, koji nam svaki put ponudi neki novi detalj, kojega u prvoj verziji teksta nije zapisao, jer ga se kasnije sjetio ili je došao

do njega nakon što je tekst doživio svoje prvo objavljivanje.

Ponukani ovim činjenicama, u novom serijalu članaka o starom Mostaru na portalu Nova sloboda, pokušali smo starim i novim čitaocima predstaviti integralni tekst Hilmiye Šiširaka, s malim dopunama. Svaki segment teksta je bio dopunjen nekim novim detaljima, objašnjenjima ili je ilustriran pokojom fotografijom iz bogate arhive sa stranice www.cidom.org.

Iz gore nevedenih razloga i smatrajući da je šteta ne ovjekovječiti ovakvo povijesno blago, a na inicijativu autorove kćerke Lejle, odlučili smo cjelokupni tekst s fotografijama starog Mostara pretočiti u knjigu koja je pred vama.

Ismail Braco Čampara/Tibor Vrančić/Smail Špago

Uvod

Karakteristika razvoja Mostara u toku turskog, a donekle i austrougarskog perioda, bila je da se širio koncentrično i pretežno uz Neretvu, a poslije Drugog svjetskog rata ravnim prostorima nizvodno i uzvodno Neretvanjskom dolinom. Mostar, koji se razvijao pod uticajem orijentalne i zapadno-evropske kulture, pokazuje dvije osnovne i sasvim različite cjeline: čaršija i mahale sa sokacima direktno uz Neretvu i po okolnim padinama Brankovca, Mazoljica i Bjelušina, i noviji dio grada, izgrađen na nekadašnjim baščama i vinogradima. Mostarske ulice, često s gusto zbijenim i širom otvorenim dućanima, očuvanim kućama i čardacima orijentalne arhitekture, s kupolama džamija i munarama, bitna su obilježja današnje cjeline čaršije i Starog grada.

Ovdje bi nadodao samo kratak komentar vezan za nastanak i širenje grada. Gradnjom Sinan-pašine (Atik) džamije na Mejdanu počinje urbani razvoj grada. Poznata je činjenica da se uz džamije u vrijeme

nastajanja bosansko-hercegovačkih gradova formiraju mahale, javne i obrazovne institucije. Tako se u neposrednoj blizini Sinan-pašine džamije grade mešćema (sudnica), medresa (srednja škola), hamam (javno kupatilo), tepa (tržnica) i brojne stambene jedinice. Stoga je važno naglasiti da se iz ove mahale, a zahvaljajući Sinan-pašinoj džamiji, Mostar počinje razvijati u kasabu, čaršiju i grad.

Hilmija Šiširak

Glavna i Fejićeva ulica

Mostar predstavlja mješavinu uskih mahalskih sokaka i austrougarskih širokih ulica i prostranih trgova. Glavna ulica ili Carska džada, oduvijek je bila glavna prometna arterija Mostara, kojom se odvijao ukupan promet roba i putnika pravcem sjever – jug.

Glavna ulica - ispred zgrade Divizije (NAMA) 1920-tih

Takvu ulogu je posebno imala u doba osmanske vlasti. Srednja (Fejićeva) ulica nikad nije bila sokak, ali nije bila ni prava

ulica iz austrougarskog perioda. I upravo taj prelazni oblik joj daje šarm, koji rijetko koja ulica ima. Prije svega ona predstavlja sponu Musale i Starog grada, i glavna je pješačka arterija grada.

Poslije Drugog svjetskog rata, izgled čaršije se mijenja, posebno u užem dijelu grada, na lokalitetu Glavne ulice i Fejićeve ulice sa priključnim sokacima. Sa lica mjesta nestaju divni mahalski ansambli – objekti orijentalnog tipa, bezbroj starih dućana i magaza sa svojom originalnošću i ljepotom. U mnoge stare objekte

sa avlijama,
ulazilo se
direktno sa
ulica, a
ulazna vrata
imala su
svoje

Glavna ulica 1940-ih

karakteristike, kako po izradi, tako i po dimenzijama. Krila vrata, rađena od čamovine, bila su izrezbarena, sa ukrasnim motivima u drvetu, i sa dodatnim elementima, kao što su zvekiri, mandali i krekuni.

U malo kojoj avliji da nije bilo zasađene voćke, a naročitu ljepotu davale su mirisne ruže. Preko

kamenih zidova avlija
padale su grane kajsija,
šipka, smokve, vinove loze,
a ponegdje šandude i
mušmule.

Srednja ulica 1939. g.

Srednja ulica (Fotograf: Federico Patellani) 1941.

Fejićeva ulica i dućani

Na prostoru od stare Pošte do Tepe mnogo toga više nema. Tako su nestale i dvije stare kuće, porodica Humo i Tiberio, koje su se nalazile između stare Pošte i objekta u vlasništvu Merdže, u čijem poslovnom dijelu je bila Torlina brijlačnica i prodavnica "Kraš". Malo niže, uz Pecin sokak, na samom uglu bio je mali dućan-čepentak, vlasništvo Hume, a preko puta, gdje se danas nalazi kafana Muje Kahrimanovića, bila je jedna mala

Srednja ulica 1938. g.

mahala, u koju se ulazilo kroz Begov sokak, u kome su stanovale porodice Alajbegović,

Rajković...

Pred Drugi svjetski rat, tačno preko puta stare Pošte, imao je limarsku radnju David Frommer,

nastanjen u Mostaru još od 1878. g. Bio je učitelj u zanatskoj školi, a u svojoj limarskoj radnji je prodavao i radio aparate. Radnja je zatvorena nakon Drugog svjetskog rata, a kasnije je u njoj boravilo Lovačko društvo. "Posebnu ljepotu, uz samu Fejićevu ulicu, davao je stari turski objekat Kapetanovića-Ljubušaka, koga su Mostarci zvali i Ljubušakov ćošak. Sa sjeverne strane Ljubušakova ćoška nalazio se lijep objekat porodice Fejić. Odatle, prema kinu "Zvijezda" (ranije "Central") bilo je nekoliko starih turskih kuća, a ulazi su bili iz Fejićeve ulice.

Srednja ulica – dućan Salke Pajevića kraj Kina Zvijezde, 1943. g.

Uz kino je bila prodavnica i skladište galanterijske robe u vlasništvu Salke Pajevića, a u produžetku i slastičarna, vlasništvo Štauda. Godine 1921. iz Trebinja u Mostar dolazi Čeh Adolf Staud

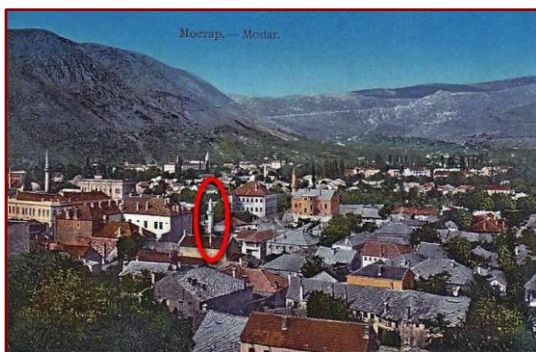
(Štaud), slastičar po zvanju, koji otvara slastičarnu u ulici Kralja Tomislava (Srednja ulica) odmah uz tadašnje kino „Central“ (kasnije Zvijezda) i u ono vrijeme je slovila za najbolju slastičarnu u Mostaru. Bila je otvorena sve do kraja Drugog svjetskog rata, kada je nacionalizirana. Adolf Staud je umro u Mostaru 1949. g.), a lijevo od nje ulazilo se u Policijski sokak (danas Huse Maslića).

Zgradu na južnom križanju ulica Fejićeve i Huse Maslića (Zavod za zapošljavanje) izgradio je Husaga Komadina 1889. g., da bi se kasnije na njenoj istočnoj strani izgradio jedan objekt koji je služio za policiju i zatvor, pa je i sam sokak dobio naziv Policijski. Poslije Drugog svjetskog rata je srušena i

Srednja ulica (Fejićeve) – Ljubušakov čošak, 1960. g.

izgrađena je stambena zgrada za vazduhoplovne oficire. Tu je bila Miletića kovačnica, a svi objekti i avlije činili su splet stare arhitekture, koji se graničio sa Brkića ulicom i starom Vatrogasnicom. Završnicu prema sjeveru činila je radionica familije Rendulić, kao i podrum vlasništvo Loza. Od Rendulića radionice, pa do Rizikalove ulice, bilo je dosta dućana i magaza, a posebnu ljepotu davala je džamija Husein hodžina na samom ulazu u Ulicu Huse Maslića iz Glavne ulice. Tu se sada nalazi park.

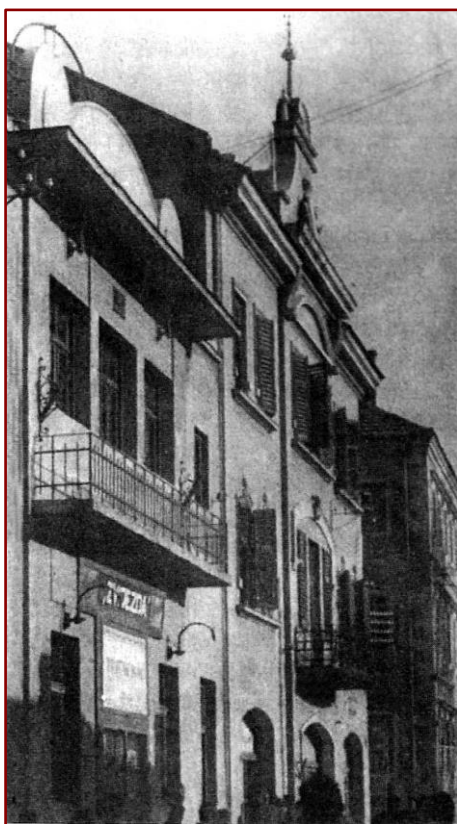

Husein-hodžina džamija na Glavnoj ulici u parkiću kod prvog mostarskog nebodera, 1900-ih

Iz rukopisa Hivzije Hasandedića saznajemo da je u malom haremu (groblju) Husein-hodžine džamije, koja se nalazila na uglu Titove i Huse Maslića ulice nalazio stećak na kojem je uklesano da tu počiva Radivoje Krivonosić, jedan od posljednjih bogumila (paterana).

Fejićeva ulica od Kljunova sokaka

Prva kino predstava u Mostaru održana je 1905. godine sa pokretnim kino projektorom kojim je rukovao jedan podoficir austrijske vojske.

Fejićeva ulica – Kino Zvijezda (bivši Uranija),
1957. g.

Prema nekim saznanjima film je u nijemoj verziji prikazan pod jednim većim šatorom na lokalitetu Kalajdžića sokaka. Kasnije, odnosno 1912. godine, otvoren je prvi bioskop u današnjoj Fejića ulici i nosio je naziv Uranija, vlasništvo Tiberija.

Preko puta
kina, od Kljunova

sokaka do Roznamedžijine džamije bio je niz malih dućana: fotograf Kolaković, voćarska radnja Avde Fejzića, brijanica Hume, zvanog Rus, trafika i prodavnica novina u kojoj je radio Tonko Matulić, stanar zgrade u kojoj je živio popularni mostarski ljekar dr. Rizzo. Malo sjevernije od kina Zvijezde na suprotnoj strani Fejićeve postoji i danas jednokatnica u kojoj je stanovao taj poznati mostarski liječnik. On je 1900. g. proglašen počasnim građaninom Mostara.

Fejićeva ulica - jednokatnica obitelji Schenk, 1963. g.

U maju 1973. g. na toj kući je postavljena spomen ploča u njegovu čast koja je u zadnjem ratu 1992./93. skinuta i nikad više nije pronađena. Uz trafiku je bila aščinica, vlasništvo Gaševića.

Još za vrijeme Austrougarske tu je izgrađena jednokatnica u čijem prizemlju su bili navedeni dućani, dok je na katu bio stan obitelji Schenk. Muž je bio zaposlen na željeznici a supruga Marija je bila babica. Godine 1942. su napustili Mostar i preselili u Njemačku. S lijeve strane, niže Policijske zgrade (tu je kasnije bio Zavod za zapošljavanje), bila je trafika, u kojoj je radio Meho Kapetanović-Cojla, kasnije poznati ulični prodavač novina, zatim radionica precizne mehanike, vlasništvo Mirka Vlahe i kafana koju je držao Šerif Frko. Malo niže, do 1945. godine, bile su stolarska radionica, vlasništvo Kuljića i bravarska radnja Bega Bilalovića. Preko puta, u Salatića kući, bila je prehrambena radnja, pa radionica za opravku naliv-pera, vlasništvo Blagajca, te popularna radnja za izradu šešira, u kojoj je radio Marko Terzija. U

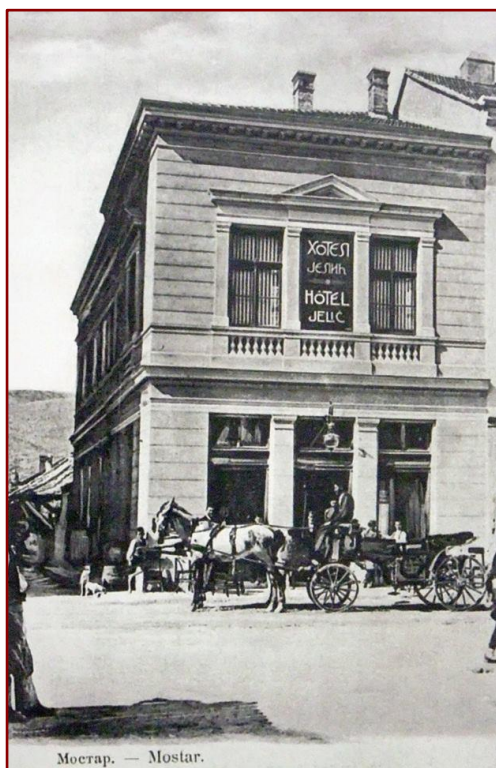
Karađozbegovoj ulici, s lijeve strane, bile su stolarska radionica Sulejmana Balića i vulkanizerska radnja Drage Trajkovića. U zgradi, gdje se donedavno nalazilo Socijalno i penzijsko osiguranje, a sada MUP, bila je mala kafana, čiji je vlasnik bio Sandžaktar, a južnije porušeni Dom staraca (prije se zvao Uboški dom). Na toj ruševini, raja je napravila malo igralište, gdje se igralo "krpenjaka", a igralište je nazvano "Monte Karlo". Zašto, to niko nije znao.

Fejićeva ulica - gostiona Lovac, 1970-ih

Telčeva i Fejićeva ulica

Preko puta zgrade Socijalnog, na ulazu u Telčevu ulicu, s lijeve strane bio je jedan fini objekt sa aralukom, u kome su stanovale porodice Momirović i

Glavna ulica - hotel Jelić, 1920-ih

Isak, a istočno se naslanjao na objekt porodice Hadžimusić.

Izlazeći na Glavnu ulicu, i danas postoji zgrada, u kojoj je bio hotel, vlasništvo Jelića. U istoj toj ulici, u prizemlju zgrade Divizije (NA-MA) bilo je kino "Korzo", a u njegovom

podrumskom dijelu bila je Fronta – kasnije MZ Brankovac-Mejdan.

Ono što upotpunjuje kompleks centralne mostarske čaršije na lijevoj obali Neretve su džamije, imponantne građevine, na kojima se najljepše stilski ocrtava graditeljstvo i umjetnost orijentalne i seldžučke građevinske tradicije.

Glavna ulica - Kino Korzo, 1945. g.

Upravo oko Karađozbegove, Roznamedžijine, Ćosa Jahja hodžine i Ćejvan Ćehajine džamije izrasla je i mostarska čaršija. Duboki utisak ostavljaju odnosi građevinskih masa – od malih dućana i ćepenaka, pa do visokih objekata, kao što su stara zgrada Opštine, banke, bivše policije i druge. Jasno se vidi da je riječ o jednoj urbanoj cjelini, sa raznolikošću krovova i vanjskih fasada, ulaza i izloga "auzlaka". Zbog toga i podsjeća na

život u čaršiji, nostalgично potkrepljuje uspomene na pojedine detalje toga ambijenta.

Srednja ulica (fotografija Federico Patellani), 1941. g.

Silazeći Telčevom u Srednju ulicu, s lijeve strane, uz Kajtažovu kuću, bio je ulaz u dvorište tada Učiteljske i Osnovne škole, a kasnije i Općine. Tu su bila lijepa dvokrilna željezna vrata, sa nizom ornamentalnih detalja i sve je bilo ugrađeno u okvir od tesanika. Dolazi onda stara kuća porodice Frlj, u čijem prizemlju su se nalazila dva mala dućana – voćarska radnja, koju je držao Hamzić i radionica za opravku naliv-pera Jusufa

Gaševića. Preko puta, bila je veća prodavnica, vlasništvo Spužića, a do nje tek formirano preduzeće za preradu drveta "Hasan Bubić". To je lokalitet, na kome se sada nalazi ŠIPAD-ova prodavnica namještaja. Idući prema Tepi, postojao je niz dućana raznih djelatnosti. Na mjestu, gdje se sada nalazi brijačnica, bila je mesnica Hasana Vrgore. Iznad samog ulaza bili su, u zidu fasade, ugrađeni veliki volovski rogovi.

Niže su bile saračke radnje, vlasništvo Lendre i Ćorića, a preko puta bio je han sa konjušnicom, poznat kao "Ajkin han". Do hana, na samom uglu Soldina sokaka, nalazila se pekara Pere Konjevoda. U blizini Tepe bilo je još nekoliko dućana i poznata Pavića gostiona. U bijeloj dvospratnici, preko puta Tepe, u jednom dijelu bila je brijačka radnja, a iznad nje uprava i magacin tek formiranog preduzeća "Voćar". Izlazeći na Glavnu ulicu, nalazio se objekat, u kome je bilo smješteno preduzeće Ratar".

Glavna ulica i prodavnice

Idući dalje, pored Frkine kafane, ulazimo opet u Glavnu ulicu, u kojoj je tada, samo na prostoru od Bajatove ulice pa do zgrade SDK, bilo preko 30 magaza i dućana, a prema Šehitlucima bilo je i ćepeneka. U ovom dijelu čaršije bile su poznate opančarska radnja Jakova Altarca, bravarska radnja Ranka Erbeza, trgovinska radnja Mujage Rajkovića, na samom uglu ulica Mala tepa i Glavne slastičarna Alekse Momirovića, prodavnica i trgovina manufakturne robe u vlasništvu Abdulaha Balića, zatim Stevo kazandžija, krojačka radnja Ive Ondelja. Sjeverno od današnje zgrade Narodnog pozorišta bila je Šadrvan gostiona, zatim radiomehaničarska radnja Karla Sesara, knjižara Paher-Kisić, brijačnica Kalajdžić, trgovina Uroša Marinovića. Od Dudine ulice (kasnije Drage Palavestre) bila je trgovačka radnja, vlasništvo Premilovca, zatim Batlakova pekarska radnja, kafana Salke Masle, apoteka i prodavnica obuće "Boston".

Glavna ulica – knjižara Pacher & Kisić, 1900. g.

Od Karađozbegove ulice, prema jugu Glavnom ulicom, s desne strane bila je Idrizovićeva slastičarna, a istočno od Karađozbegove medrese bila je prodavnica ogrijeva "Prenj", pa mala trafika, a južno od Idrizovićeve slastičarne nalazila se knjižara, vlasništvo Njunjića, pa jedna advokatska kancelarija i dva mala dućana sa voćem i povrćem, vlasništvo Spužića i Žugora. Ulaz u današnju ZE-MU bio je glavni ulaz u kino "Korzo", a preko puta Pozorišta nalazila se knjižara, vlasništvo Trifka Dudića.

Čaršija kakve više nema

Glavna ulica se u turskom vaktu zvala i Carska džada. Mostarska čaršija kakve više nema širila se prema Musali, Ričini, Cernici i drugim dijelovima grada.

Glavna ulica - knjižara Trifka Dudića
1930-ih

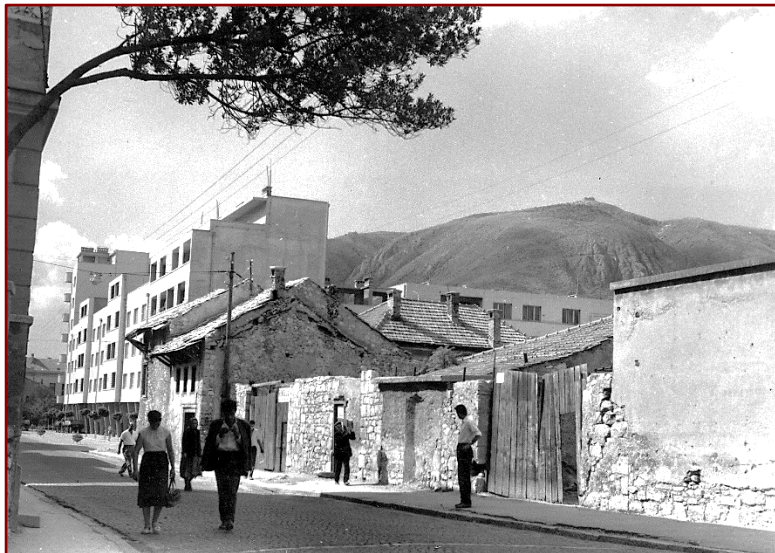
Glavna ulica 1950-ih

Musala, Braće Brkića i Ose Grebe ulica

Mostarska čaršija kao cjelina, svojom atraktivnošću, usko je povezana sa desnom obalom rijeke Neretve i svim njenim segmentima upotpunjuje cjelokupan kompleks sa ljepotom i čarima, koje prožimaju ovaj mediteranski grad.

Rijeka Neretva, sa prirodnim fenomenom korita u okviru divljeg pejzaža, svojom komplementarnošću prema Mostaru, dala je harmoničnost cijeloj čaršiji. Trajno je ostavila pečat o strateškoj ovisnosti grada prema njoj samoj. Izgrađeni mostovi na Neretvi povezali su čaršiju i svu njenu šarolikost u jedinstvenu anglomeraciju i zajednički ambijent rada i življenja.

Naš Mostarac Mišo Marić imao je običaj da kaže: "Mostovima se obale rukuju i oni nose najviše ljudskog u sebi".

Glavna ulica - prije početka izgradnje RK Razvitak, 1970. g.

Centralni pravac, koji preko Musale i Titovog mosta, veže čaršiju na desnoj obali, je Braće Brkića ulica, koja se početkom XX. stoljeća zvala Nova ulica. Na samom početku ove ulice, gdje je izgrađena Robna kuća "Razvitak", nalazila se automehaničarska radionica Rendulića i Lozin podrum. Nešto kasnije, u jednoj od prostorija ovog podruma, osnovano je Planinarsko društvo "Plaša", koje će kasnijih godina prerasti u PD "Prenj". Preko puta podruma na samoj

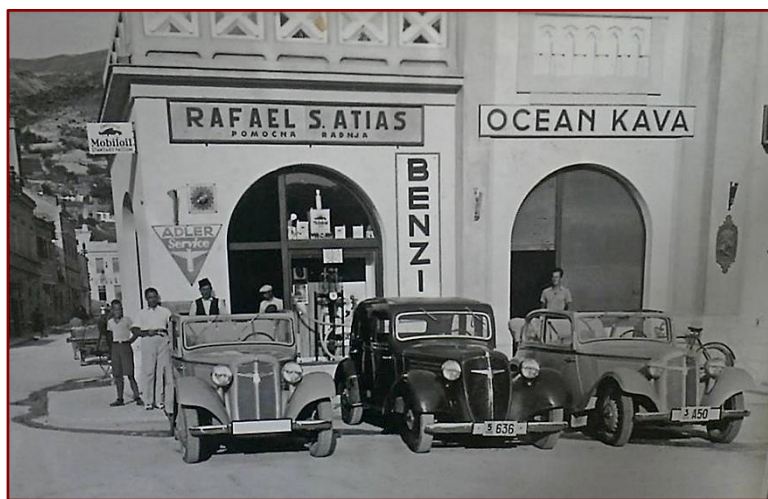
Glavnoj ulici bila je prodavnica autodijelova i auto potrepština u vlasništvu Marka i Četka Govedarice.

Glavna ulica - preko puta Razvitka , prodavnica autodijelova Marka i Četka Govedarice, 1940-ih

Sa desne strane, niže vatrogasne kule, bile su društvene prostorije vatrogasaca, a u istom nizu i prostor nekadašnje stolarske radionice za izradu namještaja, a kasnije će se na istom mjestu, otvoriti i šnajderaj Hadžiselimovića. Na ulazu u Fejićevu ulicu, odmah uz zgradu Pošte, nalazilo se preduzeće "Elektro BiH", a sjevernije prostorije "Narodne fronte" sa

kafanom. U objektu, na samom uglu Braće Brkić i Balordine ulice, prema Musali, bila je voćarska radnja Sejdihovića, a kasnije će tu biti Torlin šnajderaj. Niže od ovog dućana, nalazila se obućarska radnja "Bodo", pa brijačnica, i, na kraju, milicijska menza (bivši "Delikates"). Sjevernije od menze bile su prostorije Saveza ratnih vojnih invalida NOR-a, sa kafanom u prizemlju i kancelarijama na spratu. Preko puta milicijske menze, na samoj Musali, u Vakufskoj kući nalazilo se, sve do pred završetak Drugog svjetskog rata, zastupništvo njemačke tvrtke Adler koji je u to

Musala (pored pumpe Rafael je držao zastupništvo za ADLER, koji je u to doba bio kao i Mercedes), 1938. g.

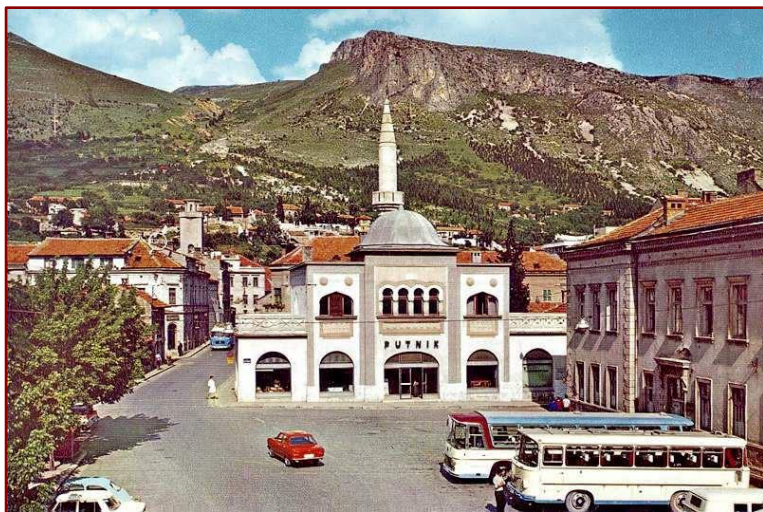
doba bio kao i Mercedes, a u vlasništvu Rafael Atijasa. Uz njihovo predstavništvo je bila i mala prodavnica za prodaju kafe marke Ocean.

Musala 1940-ih

Lijevo od Musale, u Ulici Ose Grebe, bilo je nekoliko dućana, kao što je trgovina Slavke Mrvar, preko puta nje stolarija i trafika, a između kuće porodice Tiberio i dvospratnice, vlasništvo Merdže, bila je prodavnica bižuterije, a kasnije slastičarna Kahrimanovića. Na samom uglu bila je Torlina brijačnica.

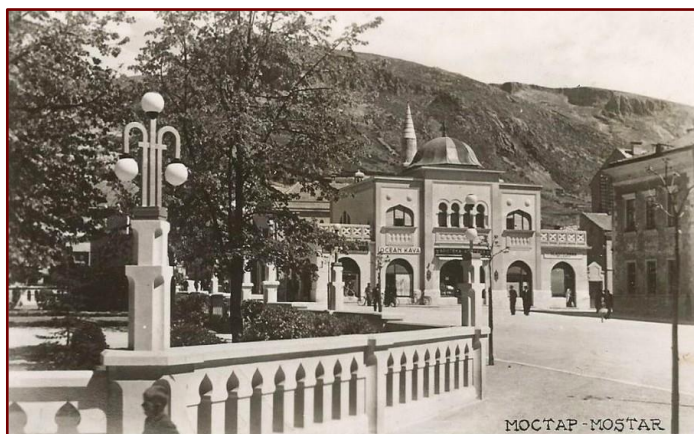
Kada je riječ o ovom lokalitetu čaršije, sve što je bilo južnije od Banjskog sokaka, u turskom vaktu se zvalo područje Tabakovine, Behlilovine i Đulmezovine. Poslije Drugog svjetskog rata, kod starih Mostaraca još uvijek su se mogli čuti ovi nazivi, ali, vremenom, i oni padaju u zaborav. Musala, sa Ćose Jahja hodžinom džamijom, Gradskim kupatilom, hotel "Neretvom", Gradskim parkom i Alajbegovića česmom, čini centralni fokus mostarske čaršije.

Musala 1960-ih

Musala i park

Relativno mali prostor, ali po specifičnosti i formi, gdje se na objektima isprepliću stilovi orijentalne i zapadne arhitekture, Musala, sa svojom okolinom, predstavlja svojevrsan ambijent urbanistike.

Musala - neposredno nakon izgradnje Vakufske kuće, 1967. g.

Meraja pod otvorenim nebom, kako se odvajkada govorilo o Musali, preživjela je sve tokove istorijskih zbivanja i događanja. Od osmanlijske vladavine, pa sve do današnjih dana, pretrpjela je mnoge izmjene. Do 1878. godine, bila je ograđena zidom i na tom prostoru se klanjalo. Kasnije su tu turski vojnici talimili

(vježbali). Dolaskom Austrougarske, Musala mijenja prijašnji izgled, da bi najteža devastiranja doživjela tokom 1992. i 1993. godine.

Poslije Drugog svjetskog rata, u zgradi gdje se

Musala 1930-tih

do 1992.

godine

nalazila

predivna

zgrada

Muzičke

škole,

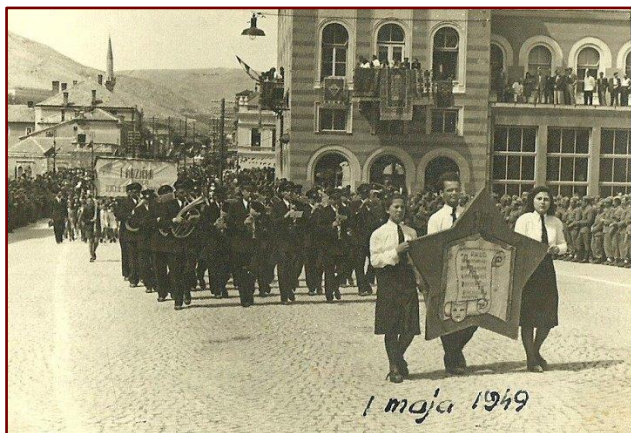
počela je s

radom

Srednja građevinska škola. Nakon nekoliko godina, ova se škola preseljava u novoizgrađeni objekt kod Carinskog mosta. Prije iseljenja Tehničke škole, u zgradi je privremeno bila Škola učenika u privredi. Kasnije je u istoj zgradi otvorena Muzička škola.

Poslije završetka Drugog svjetskog rata i oslobođenja Mostara, Musala, koja je dobila naziv Trg

Republike,
ponovo je
postala
centrom svih
zbivanja i
manifestacija
u mostarskoj
čaršiji, ali u
sasvim

Musala 1949

novom ruhu. Na ovom prostoru održavani su narodni mitinzi, dočekivane Štafete mladosti, prolazile vojne parade, Cvjetna korza, povorke s bakljadama. Na improviziranim binama učestvovala su folklorne grupe i pjevači, a sportisti i artisti izvodili su svoje vještine. U to vrijeme u Mostaru je gostovala jedna artistska grupa, koja je na Musali postavila improviziranu pozornicu, a preko visokih stubova razvukla je jake konopce. Počeše hodati na zategnutom konopcu, sa motkama u ruci da bi održavali ravnotežu. Stari Mostarci gledajući artiste, počеше pričati o još boljem pehlivanu Arifu Tamburiji, koji je isto to radio sa

raširenim rukama. Nakon toga, u Mostar je došao neki Aleksić, koji se zubima držao za kaiš koji je bio obješen za avion u letu, što je bilo veliko čudo u to vrijeme.

Jedna od oaza mostarske čaršije bijaše Gradski park, urađen na nekadašnjoj Drljevića bašči uz Musalu. Kako po urbanoj formi, tako i po specifičnosti hortikulturnog kompleksa, bio je i ostao jedan od simbola Mostara. Ulaz u park podsjećao je na pristup nekom veleljepnom dvorcu. Ograđen prefinjenom ogradom od klesanog hercegovačkog krečnjaka, sa urezanim elementima orijentalnog stila, svojom originalnošću bio je nadaleko poznat. Mnoge generacije Mostaraca uživale su šetajući i odmarajući se u ovom nesvakidašnjem zdanju raskoši zelenila, cvijeća i mirisnih ruža. Aneks ljepoti davale su visoke palme i okrugli bazen sa zlatnim ribicama. Park je preuređen 1976. godine, kao i Musala, čime je mostarska urbana sredina osiromašena za jedan predivan mostarski ansambl.

Lijepo oblikovan arhitektonskim elementima na njegovim fasadnim dijelovima, istočno od parka nalazio se gradski javni klozet, koji je kasnije, u toku preoblikovanja Musale i parka, srušen. Starije generacije Mostaraca sjećaju se da je između Muzičke škole i Gradskog kupatila postojao uski prolaz sa Musale u Banjski sokak. Kasnije je tu postavljen novinski kiosk.

Musala - trafo stanica i rušenje javnog toaleta 1970-tih

Hotel Bristol i oko njega

Odmah poslije Drugog svjetskog rata, u hotel Bristol useljena je oficirska menza. Svojim izgledom, u kome su bili utkani gotski arhitektonski elementi gradnje, krasio je taj početni lokalitet desne obale Neretve. Kasnije će, prema zamislima i projektu Romea Tiberia, biti preadaptiran i nadograđen.

Korzo, Mostarskog bataljona 1943. g.

Na pravcu od Titovog mosta do Gimnazije bila je prava čaršijska arterija. Sa obje strane ulice, u dugom nizu, bili su dućani i trgovine.

Imajući u vidu da je i sama ulica imala blagi pad prema Neretvi, tako su i dućani i magaze imali kaskadni oblik prema Bulevaru. Stilski i fasadno oblikovani, sa lijepo aranžiranim izlozima, podsjećali su na čaršije mnogih mediteranskih gradova. U danima ljetnog čelopeka, na mnogim dućanima mogle su se vidjeti zaštitne tende ili poluspuštene limene roletne, kao zaštita od sunca.

Mostarskog bataljona - knjižara na mjestu Revije 1958. g.

Uz hotel Bristol, sa zapadne strane, bio je jedan stari dućan, dobrim dijelom u suterenu. U njemu je, sve do ovog rata, bila, između ostalih, i slastičarna, a vlasnik je bio Hazirović. Desno u ulici (iza Revije) bila je poznata Hadžajlića kafana. Na mjestu današnje Revije nalazila se manufakturna radnja, vlasništvo Drače, zatim prodavnica obuće Bata, u kojoj su se u ono doba prodavale veoma tražene bijele tene. Sve do 1966. g., prostor buduće zgrade Revije zauzimala je Omladinska knjižara.

Mostarskog bataljona - apoteka 1970-ih

Od apoteke do kafane Jagnje nalazilo se nekoliko zanatskih i trgovačkih prodavnica i nekoliko stambenih objekata. Sa lijeve strane, počev od brijačnice preko puta hotel Bristola, pa do početka Ulice Adema Buća (Cernica), bila je knjižara i novinski kiosk, te trgovine i mesnica.

Korzo, Mostarskog bataljona - panorama 1926. g.

Krivi dućani i rampa

U objektu s kupolom, u kome je bila trgovina Bazar, tada je bio mliječni restoran. Na području Ričine, od Lakišića džamije do Bulevara, postojao je poslovni polukružni objekat, u kome su bile smještene

manje

trgovinske

radnje.

Mostarci su

ga zvali

Krivi

dućani.

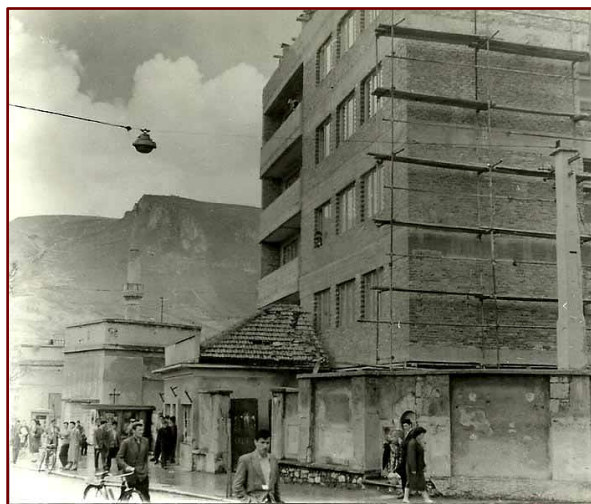

Mostarskog bataljona - krivi dućani 1960-ih

Iza ovog objekta, sa granicama prema Krpića ulici, bilo je Komunalno preduzeće Čistoća. Na tom prostoru, mogle su se vidjeti cisterne - "štrcaljke" sa konjskom zapregom, koje su, uglavnom, služile za

polijevanje makadamskih mostarskih ulica u ljetnom vremenu.

Na uglu, koji veže Ričinu sa Bulevarom (tada još uvijek Paralelnom ulicom) bila je jedna lijepo izgrađena stara česma. Njeno korito bilo je specifično i ličilo je na veliku morsku školjku.

U to vrijeme,
kroz središte
Mostara
prolazila je
željeznička
pruga sa
popularnim i

Mostarskog bataljona (vide se ostaci česme u zidu), 1960 .

nezaboravljenim "ćirom". Rampa ispred Gimnazije spuštala se dnevno po nekoliko puta, čak su i đaci znali, po dolasku i odlasku vozova, određivati kraj ili početak školskog sata.

Mostar je imao i svoj mali "metro", ispod koga se prolazilo prema Štefanijinom, a kasnije Lenjinovom šetalištu do Rondoja i dalje. Ovaj podzemni prolaz (podhodnik) imao je dva stepenišna kraka, za ulaz i izlaz sa obe strane. Bio je sav u pločicama, u obliku šahovskog polja, pa je zbog svog estetskog oblika Mostarcima ostao zauvijek u nezaboravnom sjećanju.

Rampa i podhodnik 1960-ih

Odmah
do ovog
prolaza, sa
sjeverne strane,
na ulazu u Ulicu
Moše Pijade,
bio je mali kiosk
za prodaju
novina i

cigareta, Mostarcima poznatiji kao Kvesića trafika. Od ove trafike, pa do tadašnje Željezničke putničke stanice, bili su locirani željeznički magacini.

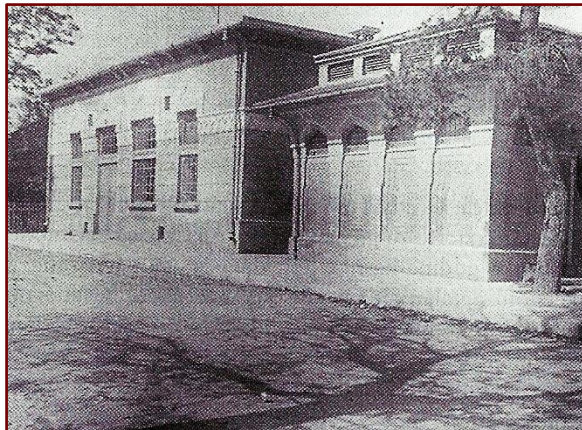

Stara željeznička stanica i željeznička skladišta, 1964. g.

U istoj ulici, počev od kafane Jagnje, pa do upravne zgrade ŽTP-a, bilo je par malih dućana i briačnica, kao i poslovne prostorije tek formiranog preduzeća Špedicija. Prvi direktor Špedicije bio je Remzija Puzić. Kasnije Špedicija prerasta u HAP (Hercegovački autoprevoz), da bi se, zatim, iz njega iznjedrio mostarski gigant Autoprevoz.

Ulica dr. Safeta Mujića

U Lenjinovom šetalištu tada je radila Tokića pekara, preko puta Gimnazije, a u bivšem Domu omladine (kuća Mujage Komadine) bio je otvoren "Klub prosvjetnih radnika Mostara". Idući prema Rondou, u dijelu današnjeg parka, nalazio se veoma poznati restoran Pariz sa predivnom ljetnom baštom i stalnom muzikom. To je u ono vrijeme bilo omiljeno mjesto sastajanja i druženja mostarske raje.

Safeta Mujića ulica - javni zahod kod gimnazije, 1950-tih

Na početku
ulice dr.
Safeta
Mujića, na
samom izlazu
iz podzemnog
prolaza, sa
desne strane,

nalazio se gradski javni klozet i trafo stanica, zatim ograđeni prostor željezničke stanice sve do hotel

Mostara. Od hotela, pa do vojne bolnice, nalazio se ograđen prostor sa tvornicom marmelade.

Panorama početka ulice Safeta Mujića - javni zahod kod gimnazije 1960-ih

Sa zapadne strane ulice, ispred zgrade Hirurgije, bio je jedan manji objekt, koji je imao funkciju Meteorološke stanice. Niže od ovog objekta, bio je Mlin za mljevenje žita i ekonomat. Južnije se nalazio arhitektonski i estetski oblikovan stambeni objekt u kome je nekad stanovao poznati mostarski inženjer Miloš Komadina. Interesantno je napomenuti da je u

prostoru ove predivne kuće rastao jedinstven primjerak "libanskog cedra" (vrsta drveta koja je rasprostranjena u Libanu).

Ulazeći u Šantića ulicu, sa sjeverne strane, odmah na njenom početku bila je Krečana, a onda, skoro duž čitave

Meteorološka stanica (ispred Kirurgije u Safeta Mujića ulici, 1910. g.

zapadne strane ove ulice, bili su stambeni objekti. Posebno se, među njima, izdvajao gradski zatvor, poznatiji kao Čelovina.

Istočni dio ulice, sve do Avdića kuće, bio je pod baščama i voćnjacima koji su prolazili sve do same obale Neretve. Međutim, za kratko vrijeme, ovaj zeleni kompleks postaće veliko gradilište. Sa lica zemlje nestala su pluća grada.

Mostarska kina i Cernica

Ubrzo poslije oslobođenja Mostara, 1945. godine, u Šantićevoj ulici, otvoreno je kino Partizan. U njemu su, uglavnom, prikazivani filmovi sovjetske produkcije, a nije prošlo mnogo vremena kad su, na repertoar, došla i naša dva prva poslijeratna filma *Slavica* i *Živjet će ovaj narod*, oba naravno, sa ratnom tematikom.

Šantićeva ulica – ispred kina Partizan, (fotografija Ćiro Raić) 1960-ih

Naknadno je u ulici Matije Gupca preadaptirana zgrada Hrvoja i otvoreno je novo kino Partizan. S obzirom da je u to vrijeme odlazak u kino bila jedna od glavnih zabava, Mostar je tada, osim kina Zvijezda, imao i kino Korzo u Glavnoj ulici, kino Neretva u Domu Armije, a jedno vrijeme filmovi su se prikazivali i u sali bivše Osnovne škole Osman Đikić.

Ulica Matije Gupca – kasnije adaptirana zgrada Hrvoja u Kino Partizan (maketa), 1960-ih

Kasnijih godina, otvoriće se cinemaskop u Ulici Matije Gupca. U vrijeme važnih

proslava i manifestacija, filmovi su prikazivani na Musali i na Rondou.

Tada su u prometnijim ulicama bili postavljeni i zvučnici, sa kojih su odzvanjale borbene i narodne

pjesme, građani su obavještavani i o raznim društveno političkim zbivanjima.

Cernica (tada ulica Mujage Komadine), 1927. g.

Od raskrsnice, ulazeći u Ulicu Adema Buća i idući kroz Cernicu, na samom početku nalazilo se nekoliko dućana i jedan ugostiteljski objekt. Tu je bila prodavnica hljeba, krojačka, obućarska i tapetarska radnja i na kraju činovnička zadruga. U ovoj zgradi se, mnogo kasnije, nalazila prodavnica boja i lakova. Niže zadruge bile su kancelarije Saveza rezervnih vojnih

starješina, a kasnije Planinarsko društvo Prenj i frizerski salon.

U međuvremenu, proradila je i kafana Velež, sa lijepom ljetnom bašćom. Sa desne strane, prije ulaza u Krpića ulicu, bila je kafana Muhameda-Hame Jaganjca, poznato sastajalište Mostaraca, gdje su oni eglenisali i zbijali šale. Kafana sa popularnim Hamom bila je za svačiju dušu i merak, a nije izostajao ni pravi izvorni mostarski liskaluk.

Cernica 1947. g.

Cernica, Šemovac i Ograda

Ispod zgrade Opštinskog suda bile su kancelarije Crvenog krsta, a južnije Balićeva apoteka. Na prostoru, gdje je izgrađena zgrada Elektro-Hercegovine, nalazilo se malo bravarsko-limarsko preduzeće i jedna pekara. Preko puta, u ulici Podharem, gdje se nalazi zgrada GP Hercegovina, bio je park. Južnije od parka, gdje je do 1992. godine bila mala samoposluga, održavana je nastava jednog odjeljenja Škole učenika u privredi.

Na uglu ulica Adema Buća i Rade Bitange bila je jedna mala kafana, sa stanom na spratu, a odmah preko puta bila je ljetna bašta sa pozornicom društva Preporod, u kojoj su se redovno održavale igranke i druge priredbe. Mnogo godina kasnije, na toj lokaciji biće izgrađeni objekti Dječjeg vrtića.

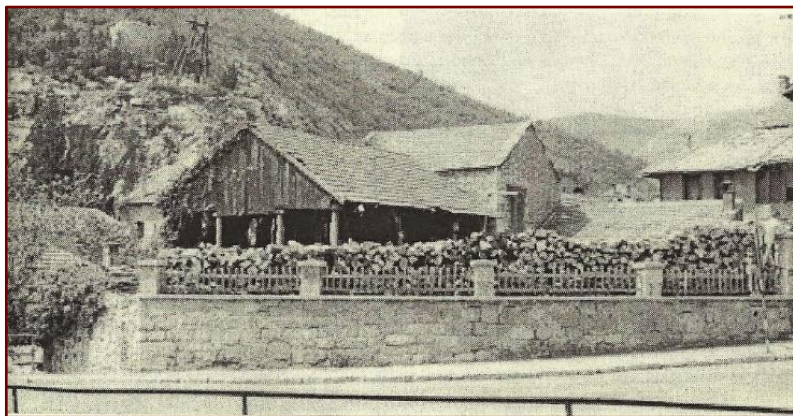
Na potezu od Mikačića kuće, u Krpića ulici, pa do Voljevičine, zaključno sa ulicom Rade Bitange, znači veći dio Bulevara, bilo je pod voćnjacima i vinogradima.

Za kratko vrijeme na ovom prostoru počće izgradnja stambenih zgrada. Isto tako, na istočnoj strani Bulevara, izuzev objekata, vlasništvo Golubovića, u ulici Matije Gupca i Sliškovića, u ulici Husnije Repca, nalazio se kompleks sa voćnjacima.

Panorama Onošćukove i Husnije Repca, 1954. g.

U narednim godinama, na ovim prostorima biće podignuto veliko naselje. Preko puta Štamparije, u ulici Matije Gupca nalazio se Dom staraca (kasnije skladište Štamparije), a malo niže bila je brijačnica. Na početku Kapetanovine, u blizini Mlinice, bilo je skladište preduzeća Prenj, gdje se prodavao ogrijevni materijal.

Šemovac - nekadašnja kovačnica i skladište drva, 1964

Od Kapetanovine prema Ogradi, u prostorijama gdje je bila Mjesna zajednica, nalazio se ugostiteljski objekt Bijela lađa, a niže, prema Lučkom mostu, bile su trgovačka radnja, brijaćnica i nadaleko poznata Dugalića pekara.

Na samom uglu Oneščukove ulice kod skretanja za Jusovinu, u vrijeme osmanske vlasti nalazio se jedan mali dućan sa ćepenkom u kojem se prodavalo voće i povrće. Danas je na tom mjestu restoran Šadrvan. Tako je uz ovu prethodnu radnju s voćem i povrćem bila i

jedna manja aščinica čiji je vlasnik bio neki Avdo zvani Megaš. Inače u vrijeme osmanske vlasti ta ulica se zvala Đeriz, što na turskom znači kanal.

Oneščukova ulica- dom staraca (kasnije skladište štamparije) 1960-ih

Naime tuda su prolazili kanali preko kojih su se oborinske vode i rukavci Radobolje slijevali u Neretvu. Veći dio tadašnjih magaza i dućana u Đerizu je imao ćepeneke. U kasnijim godinama veći broj ćepeneke u

ulici je bio preadaptiran, pa se u nizu pojavljuju nove djelatnosti kao što je pradavnica stare odjeće, obućarska radnja vlasnika Raljevića, zatim jedna mala kafana i slično.

U toj ulici, idući od Starog mosta prema zapadu, s desne strane je bila limarska radnja čiji

Priječka čaršija (fotografija Federico Patellani)
1941. g.

je vlasnik bio Džudža, zatim malena radnja kao vrsta šnajderaja, a odmah uz džamiju Tabačicu sa zapadne strane bijaše maleni improvizirani objekt s nadstrešnicom u kojem su se prodavali pekarski proizvodi. Idući dalje Đerizom dolazilo se do lijepog restorana Vakufa kojega u svom putopisu opisuje švedski putopisac dr. August Heimer. Ranih 1960-ih

preko puta restorana Vakuf, nalazila se kovačka radnja, a u produžetku buffet Šumadija, karakteristična po tome što joj je natpis bio ćiriličnim slovima s dva slova F u nazivu buffet.

Panorama Priječke čaršije, 1930-ih

Niz Glavnu ulicu

U 17. stoljeću u Mostaru su otvorene prve zanatske radnje i to krojačke, čiji su vlasnici bili Jevreji, krojači Ber i Špacir.

Veliki broj trgovinskih radnji u užem dijelu starog grada Mostara, odnosno na pojedinim lokalitetima u Glavnoj, danas Titovoj ulici, bili su u vlasništvu pravoslavne konfesije. Tako imamo trgovinu tekstila vlasništvo Toše Njunjića, zatim apoteku Pere Šotrića, pa staklariju vlasništvo Milutinovića, a dalje trgovina Boston, vlasništvo Ljube Šantića. Na uglu Dudina sokaka (danas Drage Palavestre), bila je trgovina mješovitom robom vlasništvo Uroša Marinovića. U produžetku, odnosno uz samu slastičarnu Mahmuta Idrizovića, nalazila se knjižara čiji je vlasnik bio Manojlo Njunjić. Osim školskog pribora prodavale su se i svijeće. Sjeverno od Marinovića trgovine nalazila se radnja sa biciklima vlasništvo Ilije Toholja. Zatim slijedi krojačka radnja vlasnika Zupca, blizu Jelića hotela.

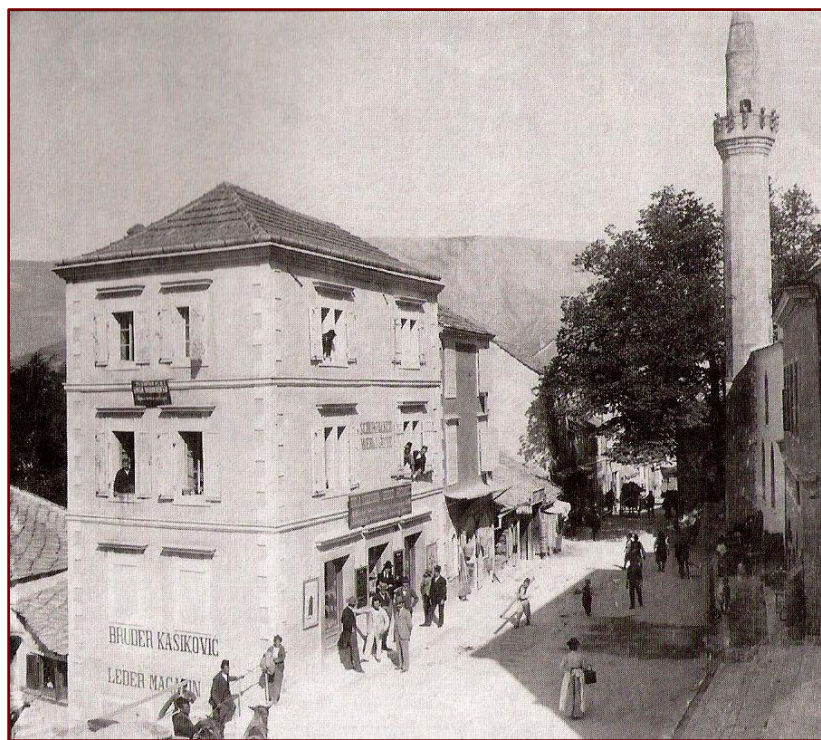
Zatim slijedi Građanska škola (nekad zgrada Austrougarske komande, a kasnije zgrada opštine.) U prizemlju je bilo kino Korzo. U produžetku je bila kafana Hercegovina, sa druge strane imamo knjižaru Pacher & Kisić. Štamparija ove knjižare nalazila se u suterenu Čerekovića kuće u Dudinoj ulici.

Glavna ulica - željezarija Dokić, Bilić i Peško, 1915. g.

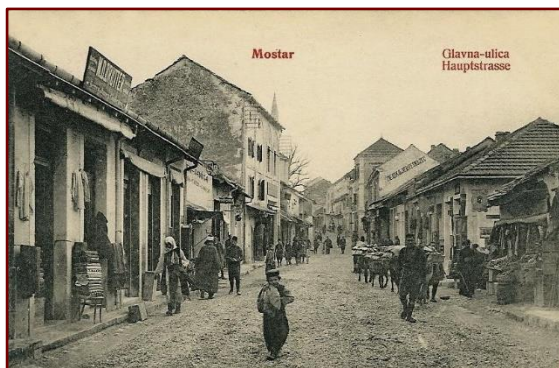
Malo južnije od knjižare bio je šnajderaj braće Banić, pa sa desne strane kod građanske škole bila je prodavnica Tivar, a dalje u produžetku mesnica vlasništvo Rajka Race. Na lokaciji današnje zgrade

Narodnog pozorišta bile su sokolske prostorije, zatim prodavnica cipela vlasništvo Save Škipine, zatim trgovina vlasništvo Radovana Tomanovića. Sa desne strane se nalazila gvoždarija vlasništvo Čolovića, dalje špaceraj, vlasništvo Miše Vuloševića, pa slijedi Zagorac i drugi. Na istom potezu bila je knjižara vlasništvo Trifka Dudića.

Glavna ulica, 1929. g.

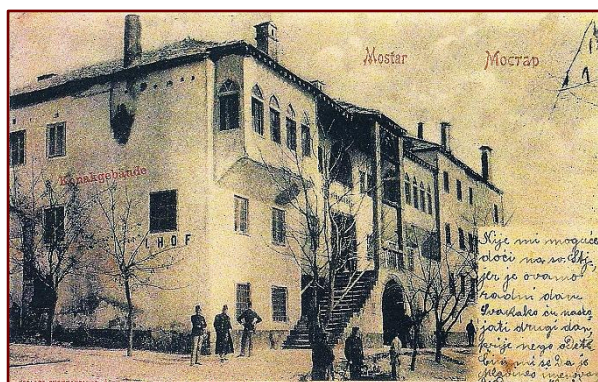
Tu je odmah i zgrada Srpske banke. Porodica Radulović je u svome Radulovića sokaku (danas Soldina) imala svoj podrum. Na samom čošku bila je prodavnica školskog pribora i novina, vlasništvo Jeremića. U produžetku je bio brico (berberin) Milan Mičić, a sa lijeve strane radnja za drukovanje platna za vezenje Mare Salatić. Na mjestu početka ulice za Suhodolinu bile su prodavnice vlasništvo Šaina, zatim Dokićeva, pa Sjeranova, preko puta je bila prodavnica kafe Moka, a poslije je bila limarska radnja Đorđa Ostojića, zatim gvoždarska radnja vlasništvo Gredića, a na čošku prema Kujundžiluku Gredića radnja. Trgovina Sime Mrava se nalazila na početku Kujundžiluka (sada kancelarija i prodavnica Turističke agencije Mostar).

Glavna ulica 1900-ih

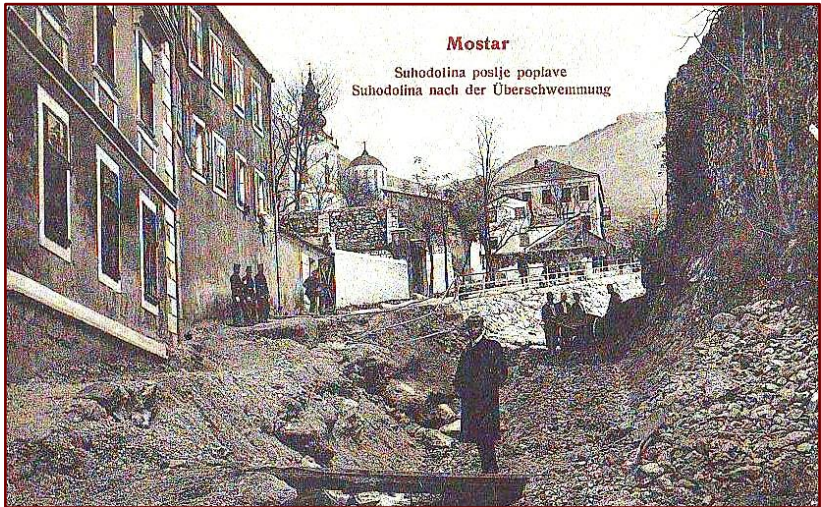
Prvi službeni list i štamparija

Turska vlast je od 1875. – 1878. godine formirala poseban Hercegovački Vilajet kao zasebnu administrativnu jedinicu. Ovaj period vremena je interesantan jer se tada počeo izdavati prvi službeni list, što je uslovalo da se osnuje manja štamparija, koja je bila smještena u bivšem saraju Ali paše Rizvanbegovića, na lokalitetu Suhodoline u Mostaru. Prve službene novine u ovoj štampariji su radili Ali-efendija Bahrić, Marko Šešelj i Ivan Šimunović. Glavni urednik je bio Mehmed Hulusi. Hulusi je inače bio voditelj Vilajetske kancelarije.

Brankovac - stara zgrada Konaka (iz doba Ali-aše Rizvanbegovića), 1903. g.

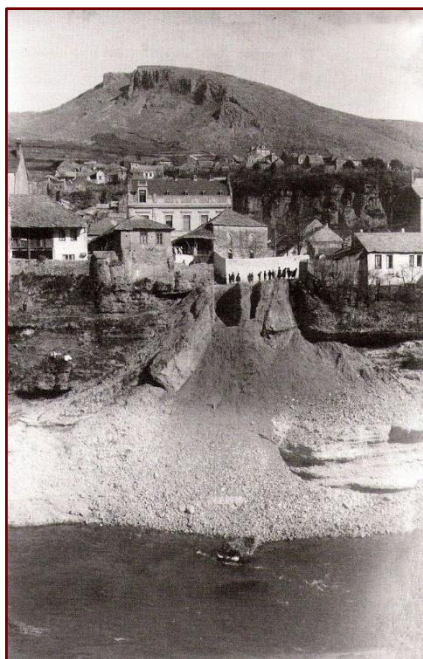
List Neretva je odštampan u malom tiražu, odnosno iz štamparije je za kratak period izašlo samo 38 brojeva, a ukidanjem Hercegovačkog Vilajeta 1877. godine, gasi se daljnji rad na štampanju lista.

Suhodolina - nakon poplave, 1900-ih

Kamber-aga / Dva inicijala na vratima

Odmah ispod Lučkog mosta, na lijevoj strani Neretve, nalaze se temelji jedne od najstarijih džamija

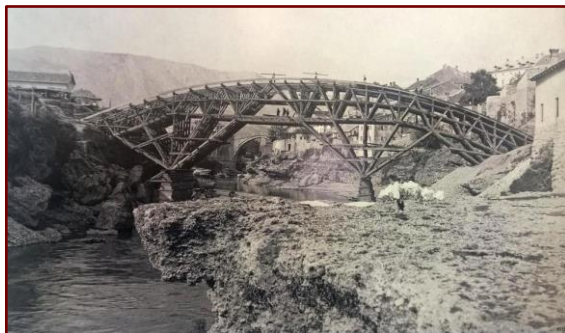
Džamija Kamberagina (kraj Lučkog mosta)
1909

u Mostaru – Kamberagine džamije. Srušena je za vrijeme izgradnje Lučkog mosta. Poslije 1945. g. na tom lokalitetu je izgrađen manji objekt u kojem su bili stanovi glumaca Narodnog pozorišta u Mostaru.

S Kamberagom nas veže i jedna mala ulica kod same Vučijakovića džamije, a koja se veže s Glavnom ulicom i Bajatovom. U osmansko vrijeme ulica se zvala Kamberagina, pa je za pretpostaviti da je u toj ulici

stanovala i porodica Kamberagina. Odmah na početku ove ulice, s njene desne strane, u samom uglu, i danas se vide ostatci stare kuće iz turskih vremena. U toj kući je nekad stanovala porodica Ačkar – jedna veoma stara mostarska porodica.

U ulici Mala tepa, preko puta Koski Mehmed pašine džamije nalaze se dva poslovna prostora na kojima su se do današnjih dana zadržala stara željezna vrata. Na jednima od njih nalazimo inicijale "H.D.". To su inicijali bivšeg vlasnika i trgovca Halila Dande, koji je živio u Bjelušinskom sokaku. U drugom poslovnom prostoru, vrata sadrže inicijale "B.D.", odnosno inicijale Bakije Derviša, koji je živio na Carini. On se inače bavio prodajom kvalitetnih koža i proizvoda od njih. Oba

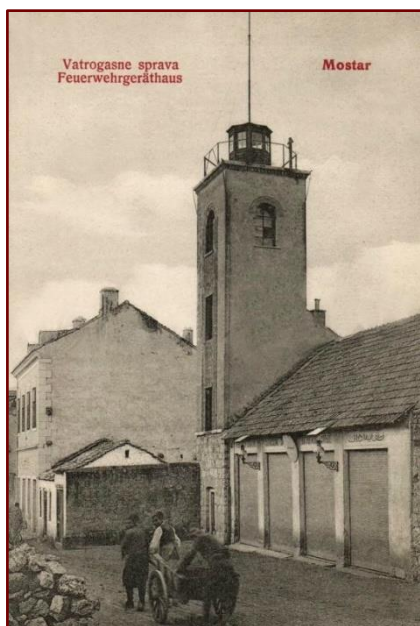

inicijala su
urađena od
željeznih slova.

Lučki most - izgradnja skele, 1912. g.

Vatrogasci

Godina 1880. smatra se godinom početka vatrogasnog zbora ili čete u Mostaru. Imena prvih članova čete, međutim, nisu poznata, a nisu poznate ni prve akcije na gašenju požara sve do 1885. godine. Sve se ovo vidi i u obimnoj informaciji o prvim godinama vatrogasnog društva koju je početkom 1905. godine objavio mostarski list Osvit. Informaciju je napisao jedan od prvih zapovjednika vatrogasne čete ing Karlo Köhler. Poslije pet godina, 25. augusta 1885. godine održana je skupština vatrogasnog društva. Godine 1891. o vatrogasnom društvu je pisao Karlo Peez u svojoj knjizi Mostar und sein kultur Kreis (Mostar i njegova kultura) i rekao da je društvo utemeljeno 1885. godine i da ima 25 članova utemeljivača, te da ima 50 podupirajućih i 30 izvršujućih članova. Raspolaže sa dvije velike štrcaljke, jednim pomičnim ljestvama, jednim velikim konjskim kolima sa rekvizitima itd.

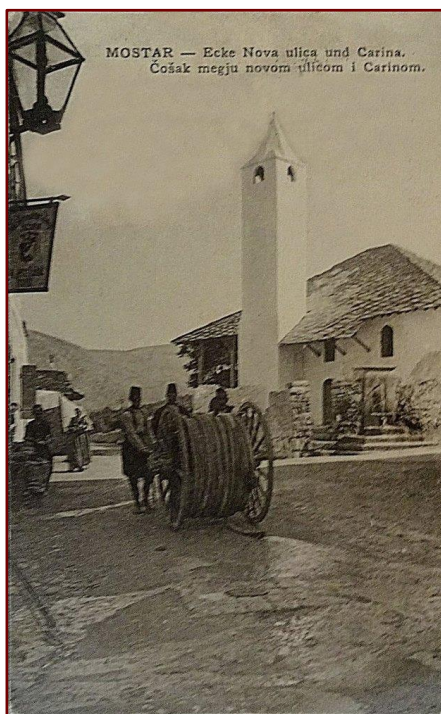
Nova ulica (danas Braće Brkića) -
Vatrogasna kula 1910-ih

Kako je već rečeno na
sjednici od 25. augusta
1885. godine izabran je
predsjednik Dobrovoljnog
vatrogasnog društva u
Mostaru, najviši činovnik
austrougarske
administracije u
Hercegovini, velmožni
gospodin Vilim Plemeniti
Sauerwald, okružni
predstojnik, za
potpredsjednika je

izabran Mate Mikačić, za blagajnika Dimitrije Bilić, za
tajnika Ante Baukovac, koji je bio i tajnik Okružne
oblasti. Za priglavnike su izabrani Folgar, potkonzul i
okružni načelnik, blagorodni gosp. Ibrahim beg
Kapetanović, te njegovi pomoćnici Risto Bilić trgovac,
Ivan Ač (Acs) dimnjačar, Brandsteter, gostioničar,
zatim Novak nadcestar i Dragutin Fogaršer odvjetnik.

Na sjednici od 29. augusta, kako je tada pisao Novi hercegovački bosiljak, jednoglasno je izabran Miloš Komadina, inženjer, "zapovjedajućim pompierom", Julije Stagner podzapovjedajućim pompierom i Markulin priglednikom strojeva.

U Službovniku Dobrovoljne vatrogasne čete u Mostaru, koji je štampan u štampariji Vladimira M. Radovića 1896. godine, na 24 strani tog Službovnika upisano je na njemačkom jeziku odobrenje za njegovu upotrebu, koje je izdato 25. decembra 1895. godine i tako DVD dobija svoj statut.

Vježba vatrogasaca kod džamije Fatime
kadun, 1900-ih

U listu Glas Hercegovca od 28. augusta 1896. godine navode se imena članova utemeljivača DVD, koji

su darovali veću količinu novca (forinti). Među njima su bile visoke ličnosti grada Mostara, trgovci, zanatlije i ostali, kao što su: Mujaga Komadina, Stojan Kablar, Miho Dugonja, Mate Mikačić, Muhamed beg Alajbegović i drugi.

Mostarski vatrogasci, 1890. g.

Koliko se zna, prve prostorije u kojima je društvo smješteno nalazile su se u velikoj zgradi u Bišćevića sokaku, gdje je bio izrađen i drveni toranj za vježbe. DVD je osim gašenja požara (poznati požari, kako je pisalo u Glasu Hercegovca, su bili u Brankovcu

– Kruljeva kuća, na željezničkom vozu Metković – Sarajevo, u magazini Izaka Hajona i dr.). Jednu od poznatih vježbi vatrogasci su izveli 20. aprila 1890. godine na Rudolfovom trgu (sada Trg 1. maja). Zahvaljujući podvizima vatrogasaca, posebno u gašenju požara u mahali Luka i spašavanju objekata i ljudi izražena je velika zahvalnost vatrogascima, a posebno zapovjedniku Milošu Komadini.

Tadašnji gradonačelnik Mostara Ibrahim beg Kapetanović insistirao je da se Milošu Komadini dodijeli "Usrdba zahvalnost za njegovo požrtvovanje u korist grada".

Mostarski vatrogasci, 1914. g.

Gradsko vijeće veoma je cijenilo aktivnosti Miloša Komadine pa ga je proglasilo počasnim građaninom Mostara.

Ovim završavam svoja sjećanja na pojedine dijelove mostarske šaršije, od prije pedeset godina. Ostalo je još mnogo toga da se napiše, ali o tom nekom drugom prilikom. Želio sam da ovim feljtonom otrgnem od zaborava sve one čari našeg predivnog grada, koji je, upravo zbog svoje ljepote, i najviše stradao u ovom bestijalnom ratu. Želio sam također, da najmlađe generacije Mostaraca nikad ne zaborave uspomene na rodni grad u koji se svima nama valja što prije vratiti i da svi skupa pomognemo njegovoj brznoj obnovi i izgradnji. To je najmanje što možemo dati najljepšem dragulju na svijetu.